

УДК 330.338

Стадник В.П.

ВП НУБіП України «Ніжинський агротехнічний інститут»

ЗАГРОЗИ ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ ПІДПРИЄМСТВА, ЇХ ДЖЕРЕЛА ТА ЧИННИКИ

У статті розглядаються питання типологізації ризиків та загроз функціонування підприємства в умовах ринкової системи господарювання, їх вплив на економічну безпеку підприємства.

Ключові слова: ризики та загрози, підприємство, економічна безпека, сільське господарство, внутрішні загрози, зовнішні загрози.

Stadnuk V.

THREAT ECONOMIC SECURITY of ENTERPRISE, THEIR SOURCE, AND FACTORS

In the article the questions of tipologizacii risks and threats of functioning of enterprise are examined in the conditions of the market system of menage, their influence on economic security of enterprise.

Key words: risks and threats, enterprise, economic security, agriculture, internal threats, external threats.

Стадник В.П.

УГРОЗЫ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ, ИХ ИСТОЧНИКИ, И ФАКТОРЫ

В статье рассматриваются вопросы типологизации рисков и угроз функционирования предприятия в условиях рыночной системы ведения хозяйства, их влияние на экономическую безопасность предприятия.

Ключевые слова: риски и угрозы, предприятие, экономическая безопасность, сельское хозяйство, внутренние угрозы, внешние угрозы.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Протягом останнього десятиліття економіка України проходить вкрай неоднозначний та складний за соціально-економічними наслідками період трансформації. У цих умовах на перший план висувається питання вже навіть не конкурентоспроможності підприємств, а їх економічної безпеки, що є, на наш погляд, дещо ширшим поняттям. Ми вважаємо, що форми прояву загроз економічної безпеки мають різний характер на макро-, мезо-

й макрорівнях ієрархії управління економічною і є складною динамічною системою, яка визначає необхідність моніторингу інтенсивності їх впливу.

Особливе місце в системі національної економічної безпеки посідає проблема економічної безпеки окремих підприємств, що має особливий характер. З одного боку, функціонування підприємств здійснюється в умовах нестационарного зовнішнього середовища, для якого характерні зниження обсягів інвестиційних вкладень, високі процентні ставки за довготерміновими банківськими кредитами, нестабільність податкового законодавства і т. ін., що істотно знижує рівень життєдіяльності підприємств і підвищує імовірність переходу в кризовий стан. З іншого боку, кризові тенденції на макрорівні створюють передумови негативних тенденцій розвитку регіональних систем і зниження рівня національної економічної безпеки. Тому надзвичайно актуально дослідити змістовні аспекти і механізми формування загроз економічної безпеки підприємств.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Питанням економічної безпеки присвячено наукові праці зарубіжних та вітчизняних учених, серед яких слід назвати таких, як: Г.Азоев, О.Ареф'єва, О.Барановський, В.Белов, В.Гавриш, В.Геєць, Г.Дарнопих, В.Забродський та ін. На сьогодні серед фахівців та науковців, які займаються цією проблемою, не існує єдиної думки з приводу визнання суті поняття «економічна безпека підприємства».

Г.А.Пастернак – Таранушенко під загальним словом безпека розуміє – стан об'єкта захисту, який відрізняється динамічною стабільністю та своєчасною можливістю вплинути на хід подій, з метою збереження цього об'єкта.

Економічна безпека – це стан держави, у якому вона забезпечена можливістю створення розвитку умов для плідного життя її населення, перспективного розвитку її економіки у сьогоденні та у майбутньому у зростанні добробуту її мешканців.

С.М.Ілляшенко під економічною безпекою підприємства розуміє стан ефективного використання його ресурсів і існуючих ринкових можливостей, який дозволяє запобігати внутрішнім і зовнішнім загрозам, і забезпечує його тривале виживання і стійкий розвиток на ринку відповідно до обраної місії. Зміст поняття економічна безпека включає систему заходів, які забезпечують конкурентоспроможність і економічну стабільність підприємства, а також сприяють рівню добробуту працюючих. Таким чином, керівництво підприємства при формуванні системи економічної безпеки підприємства повинні спрямувати зусилля на виявлення джерел і розробку заходів з мінімізації негативного впливу чинників на життєдіяльність підприємства.

Цілі статті. Метою дослідження є вивчення основних підходів до визначення поняття «загроза» та протистояння як внутрішньому так і зовнішньому впливу.

Викладення основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Для запобігання загрозам економічній безпеці підприємства необхідно постійно враховувати весь спектр численних чинників, від яких залежить функціонування підприємства. На наш погляд, на економічну безпеку підприємства впливають такі чинники: 1) адаптивність стратегічного потенціалу підприємства, що визначається не тільки внутрішніми, а й зовнішніми впливами. Насамперед, такий виникає через попит на продукцію підприємства, мінливість якого зумовлена комплексом причин економічного, політичного, демографічного та соціально-культурного характеру. На адаптивність стратегічного потенціалу підприємства впливає також кон'юктура, що складається на ринках матеріальних ресурсів, фінансових ринках, ринках робочої сили, інформації, послуг тощо. Це означає, що як і вся система, стратегічний потенціал підприємства має граничні можливості адаптації до умов виробництва, що змінюються. Наявність таких граничних можливостей адаптації до умов виробництва, що змінюються. Наявність таких граничних можливостей адаптації зумовлена періодичною потребою в технічному переозброєнні і реконструкції підприємства, відновленні чи підвищенні рівня кваліфікації його персоналу, зміні стратегічних зон господарювання, а можливо, і в зміні виду діяльності; 2) залежність підприємства від інтенсивності кооперованих його зв'язків із постачальниками різного роду ресурсів. Йдеться про залежність підприємства від стабільності постачань необхідних ресурсів як з погляду якості ресурсів, що поставляються, так і повноти та своєчасності цих постачань; 3) охорона комерційної таємниці підприємства, з одного боку, і нагромадження інформації про можливе втручання інших економічних агентів у діяльність підприємства – з іншого [1].

Поширення конфіденційної інформації за межі підприємства може завдати йому істотної шкоди. Одночасно з охороною комерційної таємниці підприємство повинно організувати збір, нагромадження і обробку інформації про діяльність реальних і потенційних конкурентів, що можуть вплинути на його наявний статус; 4) рівень можливого ризику прийнятих рішень. Економічна безпека підприємства практично визначається здатністю керівництва вміло ризикувати під час прийняття стратегічно важливих рішень. Необхідно постійно порівнювати можливі

виграші й витрати. Крім того, необхідно пам'ятати і про можливі наслідки реалізованих рішень у майбутньому для підприємства.

Крім того, економічні загрози можуть бути сформульовані наступним чином:

Спад виробництва і втрата внутрішнього ринку. Закриття окремих виробництв і, як наслідок, руйнування технологічного потенціалу і згорання структурної перебудови.

Руйнування науково-технічного потенціалу і деіндустріалізація економіки. Розпад наукових колективів, скорочення замовлень на високотехнологічну продукцію, перехід висококваліфікованих фахівців в інші області, занепад науково-технічного потенціалу і зниження конкурентоспроможності територій.

Втрата продовольчої незалежності. Загострення цінових диспропорцій між промисловістю і сільським господарством, повне відкриття внутрішнього ринку для імпортних продуктів, відмова від вітчизняних виробників, що приводить до постійної непевності в забезпеченні продуктами, залежності від поставчань з інших районів, руйнуванню сільськогосподарського комплексу.

Ріст безробіття та ослаблення трудової мотивації. Збільшення навантаження на зайнятих, зниження рівня життя населення, різка диференціація в доходах, руйнування споживчого ринку.

Криміналізація економіки. Ріст економічних злочинів і зміна характеру економічної злочинності приводять до необоротних змін окремих сфер і ставлять під сумнів можливість подолання економічної кризи.

Деградація природного середовища. Збільшення техногенних навантажень і зниження стійкості природних територіальних комплексів приводять до росту числа захворювань і змушеної міграції населення в інші, більш благополучні регіони.

Порушення фінансового забезпечення території, що збільшує ротаційність територіальних бюджетів і приводить до загальної нестійкості як регіональної економіки.

Втрата зовнішнього ринку. Згорання виробництва, особливо в експортних галузях, збільшення експорту сировини, скорочення валютних надходжень. Негативне сальдо зовнішньоторговельного балансу, нерациональне використання валютних кредитів при відсутності строгої нормативної бази роблять не привабливим операції закордонних інвесторів на зовнішньому і внутрішньому ринку [2].

Таким чином, у науковій літературі та офіційних документах пропонуються різні варіанти набору економічних загроз і небезпек,

причому в більшості авторів виразно проглядається тенденція до їх обмеженого розширення. Даний підхід навряд чи можна вважати виправданим, оскільки в цьому випадку економічні небезпеки і загрози розчиняються в загальних характеристиках кризового стану економіки країни. На такій основі важко виділити найбільш вагомі небезпеки, що відбивають усю гостроту проблеми.

Вищезгадані небезпеки і загрози в неоднаковій ступені впливають на економічну безпеку держави і регіону. Виявлення значення кожної з них – задача окремого емпіричного дослідження. Разом з тим обмежений обсяг роботи змушує нас концентрувати свою увагу на аналізі кола найбільш вагомих реальних небезпек і загроз, свідомо залишаючи частину з них за рамками дослідження.

Так, всі загрози національним економічним інтересам можна класифікувати на внутрішні та зовнішні; існуючі та потенційні, антропогенні, техногенні та стихійні, постійні, миттєві та прогнозовані; управлінсько-правові, соціально-політичні тощо.

Внутрішні загрози економічній безпеці: недосконалість законодавства; дефіцит Державного бюджету; незбалансованість місцевих бюджетів; недосконалість механізму розподілу доходів бюджету за рівнями; неефективність податкової системи, масове ухилення від сплати податків; низький рівень інвестиційної активності, високий рівень інфляції, зростання тіньової економіки, нелегальний витік капіталу за кордон, криза неплатежів в державі, нерозвиненість страхування підприємницьких та фінансових ризиків, падіння курсу національної грошової одиниці, неповноцінність фондового ринку, низький рівень отримання банківських кредитів підприємствами та населенням, зростання внутрішньої державної заборгованості, поглиблення майнового розшарування суспільства.

Зовнішні загрози економічній безпеці: втручання в економічну сферу міжнародних фінансових організацій; залежність національної економіки від отримання іноземних кредитів, значне негативне зовнішньоторговельне сальдо, нецільове використання іноземних кредитів, зростання зовнішньої державної заборгованості, відсутність ефективного фінансового механізму управління зовнішньоекономічною діяльністю, низький рівень вкладення іноземних інвестицій в економіку держави [3].

Серед вказаних декількох десятків внутрішніх і зовнішніх фінансових загроз необхідно спочатку вирішити найнебезпечнішу для даної території, оскільки механізм забезпечення економічної безпеки передбачає певну послідовність використання інституційними та

організаційними структурами методів, способів, конкретних дій щодо послаблення, а відтак і повного усунення таких загроз.

Побудову ефективної системи забезпечення економічної безпеки, як окремих регіонів, так і держави в цілому, потребує вирішення питань визначення стану економічної безпеки даної території. Необхідна розроблена та опрацьована система показників – індикаторів стану забезпечення економічної безпеки.

Вказані загрози, з одного боку, взаємозалежні між собою, зумовлюють, одну, але, з іншого, – дуже автономні. Це визначається складними підпорядкованими зв'язками, що характерні для держави, регіону і підприємства. Так, взаємозв'язок і зумовленість цих загроз виявляється, наприклад, в тому, що якщо держава підтримуватиме неефективну податкову політику відносно господарюючих суб'єктів, то порушення економічної безпеки підприємств, яке проявиться в істотному скороченні їхніх доходів, спричинить заборгованість підприємства перед муніципальними і державним бюджетами, що, своєю чергою, буде причиною порушення економічної безпеки регіону і держави. Автономність аналізованих загроз залежить від рівня свободи і прав, які держава надає регіонам і підприємствам, а також від рівня витрат, що випливають за проявом загрози.

Економічні загрози підприємства різні не тільки за своїм змістом і виникненням, але і за систематичністю прояву. З огляду на це, їх необхідно поділяти на: систематичні загрози, які один раз виникнувши, існують завжди (чи досить тривалий час) і завжди справляють свій вплив на діяльність підприємства. До таких загроз можна віднести динамічність зміни економічного законодавства країн постсоціалістичного простору, підвищення конкуренції між виробниками однорідної продукції і т. і. Ці загрози мають систематичний характер прояву, оскільки відображають реальні процеси, які відбуваються в ринковій економіці, а також закони розвитку ринку; несистематичні загрози, які справляють свій вплив на діяльність підприємства або стохастично, або з визначеним періодом виникнення. До таких загроз можна віднести сезонні коливання попиту на продукцію, загрози стихійних лих, тимчасовий розрив відносин з постачальником або підрядником, нестабільність роботи дилерської мережі й т. і [4].

За тривалістю впливу на функціонування і розвиток підприємства загрози поділяють на довго-, середньо-, і короткотермінові. Такий розподіл відображає тривалість прояву наслідків, що є результатом прояву загрози. Крім того, вони тісно пов'язані з джерелом виникнення загрози, тобто з внутрішньо системним чи позасистемним її походженням. Так, до

довготермінових позасистемних загроз можна віднести: значну кількість збиткових підприємств у період стагнації; низький купівельний попит; високий рівень міжнародної і національної конкуренції; монополізацію економіки; до довготермінових внутрісистемних загроз – низький рівень відновлення основних фондів; втрата ринків збуту і ринків постачань; відсталу технологію виробництва продукції і т. і. Термін дії наслідків цих загроз триває від 3–х до 5–ти років.

Середньотермінові загрози містять у собі загрози, наслідки від яких проявляються протягом 1–3 років. До них належать: неефективна державна політика на фінансовому ринку країни; високий рівень інфляції; підвищення цін на матеріали, сировину, енергоносії; неефективний фінансовий менеджмент підприємства; неефективна кредитна політика; низький рівень кваліфікації персоналу; не гнучка асортиментна політика підприємства і т. і.

Прикладом загроз є: сезонність збуту продукції; кон'юнктурне збільшення цін на паливо; недолік обігових коштів підприємства; неефективна дивідендна політика; простої устаткування і т. ін.

Класифікація загроз на керовані і некеровані відображає можливість локалізації менеджментом підприємства їхніх наслідків.

Висновки. Таким чином, цільовою спрямованістю системи управління економічною безпекою підприємства є формування адаптивних реакцій на дію загроз у будь-якій сфері його життєдіяльності і, як наслідок, – забезпечення стабільного і максимально ефективного функціонування підприємства на цей момент часу та високого потенціалу розвитку в майбутньому.

1. Березіна Л.М. Економічна безпека та проблеми вдосконалення відносин суб'єктів АПК / Л.М.Березіна // Бюлетень Міжнародного Нобелівського економічного форуму. – 2011. – № 1 (4). – С. 39–43.
2. Барановський О.І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізми забезпечення): Монографія / О.І.Барановський. – К.: Національний торговельно-економічний університет, 2005. – 759 с.
3. Моделювання економічної безпеки: держава, регіон, підприємство: Монографія / В.М.Гець, М.О.Кизим, Т.З.Клебанова та ін. / За ред. В.М.Гейця. – Х.: ІНЖЕК, 2006. – 240с.
4. Єлістратова Ю.О. Економічна безпека сільськогосподарських підприємств та її складові на макро- та макрорівнях / Ю.О. Єлістратова // Інноваційна економіка. – 2009. – № 3. – С. 81–85.